

ALFRED ERNOUT [et] FRANÇOIS THOMAS : *Syntaxe latine*. Paris, Librairie C. Klincksieck, 1951. XVI+416 pàgs.

Els autors d'aquest fàcil i excellent manual de sintaxi llatina, ben coneguts en els dominis de la filologia clàssica, s'han proposat de furnir als estudiosos un mitjà de treball que els posi al corrent dels resultats obtinguts per més de mig segle d'investigacions. Això significa, simplement, que aquesta nova Sintaxi vol substituir, en l'ús escolar, la *Syntaxe latine* d'O. Riemann, la primera edició de la qual data de 1886: els seixanta anys de la vigència d'aquesta obra palesen, més que cap altra ponderació, el seu mèrit; degut, però, d'una banda, als límits estrets que Riemann s'havia traçat i, de l'altra, als successius retocs i addicions (de Lejay i el mateix Ernout) que en pertorbaven la unitat i la lectura, se sentia la necessitat d'una nova interpretació, més profunda i sistemàtica, dels fets lingüístics en llur gènesi i desenvolupament. Creiem sincerament que la present obra respon a aquesta missió.

Els autors no poden desconèixer ni minvar la importància de l'època clàssica en la història del llatí — i ho testimonieja l'abundància d'exemples manllevats a Ciceró i Cèsar —, però el caràcter de llur obra tendeix, de cap a cap, a demostrar que l'aspecte pres per la llengua de l'*aetas aurea* o *argentea* és el resultat d'una evolució que es pot seguir a partir de Plaute. Es tracta, doncs, de l'exposició de tot un panorama històric que els Profs. Ernout i Thomas estenen molt lluny en la llatinitat imperial, remarcant les dues tendències més netes: en la llengua literària, la multiplicació dels «girs poètics»; en la llengua «popular», la naixença i creixença de construccions que preparen les llengües romàniques.

D'on el veritable interès que aquest manual presenta per als romanistes. No sota cap altre aspecte l'hem de considerar ací. Així i tot, no podem prescindir de donar una notícia, per esquemàtica que sigui, del seu contingut. Està dividit en tres parts. En la primera són estudiats les preposicions i els casos; són assenyalades les insuficiències de la flexió i és donat un sumari de les preposicions, indicant llur col·locació i la seva història ulterior. L'oració simple i els seus elements ocupa la segona part; hi són exposats, doncs, els següents temes: concordança; subjecte, verb 'ésser', ordre dels mots, negació i interrogació; adjectiu substantivat i en aposició, graus de comparació i numerals; formes pronominals; el verb i les veus; sistema verbal, aspecte i temps; modes en la frase lliure; formes nominals del verb, participis i adjectius en *-ndus*. La tercera part està dedicada a la proposició subordinada, d'acord amb les tres classificacions tradicionals; en capítols especials són estudiats els temps i els modes en les oracions subordinades, la concordança temporal, l'estil indirecte i la coordinació. L'obra conté una bibliografia sumària i dos índexs — analític i de noms — molt complets.

La claredat expositiva dels Profs. Ernout i Thomas es veu secundada per una presentació tipogràfica irreprotxable: paper de bona qualitat, conscienciosa distribució de cursiva i negreta, ús constant de tres mides de lletra. Si ens fos permès de tocar, ni que sigui incidentalment, algun caire de la filologia clàssica, hauríem de dir que de vegades el to manual del llibre — en el qual no es fa cap comparació amb el sànscrit i molt rarament amb els dialectes itàlics i el grec — s'acusa en la insuficiència de l'explicació. Qui no conegui, per exemple, un profund estudi de J. Wackernagel, a penes podrà comprendre el tipus *lucri facere* a través de les poques ratlles que li són dedicades (pàg. 47).

Una altra solució, la de la construcció íntima de *refert* (pàg. 155), en què *re* va explicat com a ablatiu de companyia, segons una etimologia popular antiga, no és convincent; creiem, amb el Prof. Bassols, més versemblant i acceptable de considerar aquesta paraula en funció de nominatiu.

El romanista trobarà en aquestes pàgines una útil introducció a l'estudi de la sintaxi i de la morfologia del romanç en aquells aspectes que més de prop s'enllacen amb els fenòmens llatins. Malgrat la concisió imposada pel caràcter de l'obra, són considerables les notes sobre el llatí vulgar que, en apèndix, complementen els punts gramaticals de més relleu. Així, l'aparició de noves preposicions i la juxtaposició de les existents (pàgs. 103-104); la generalització de l'ús del pronom demostratiu neutre, a imitació del grec, com a subjecte d'un substantiu atribut (tipus LIV., 2, 38, 5, «si hoc profectio et non fuga est», en lloc de CIC., *Ph.*, 7, 14, «quamquam illa legatio non est»), ús més lògic i corrent en el romanç; l'antecedent de la construcció d'*homo* en el sentit de 'hom' (pàg. 125), ja existent des dels temps primitius en el gir negatiu amb *nemo* o *nemo homo* (PL., *Am.*, 566-7, «tunc id dicere audes quod nemo unquam homo antehac | udidit nec potest fieri»), mentre que el gir positiu comença a sortir en la baixa època (*Peregr. Aeth.*); l'extens desenvolupament de l'infinitiu subordinat en construccions molt allunyades del seu propi clos, com en les oracions substantives amb *quod* (*quia*) o amb les relatives, degut no sols a influències gregues, sinó a una equivalència establerta entre els tipus *nescio quid faciam* i *nescio facere* (pàg. 280). L'aparició de l'article, derivat de l'ús feble dels demostratius, especialment d'*ille*, està minuciosament explicat (pàgs. 163-164) des de les seves possibilitats originàries, ben visibles en molts de passatges de Plaute que reflecteixen matisos de la llengua parlada; al costat d'*ille*, s'empra *hic* i, més sovint, *ipse*. Quant a la supervivència, però, d'aquest darrer pronom en el romanç, no basta que els Profs. Ernout i Thomas es limitin a escriure (pàg. 164): «du reste, quelques formes de l'article (en Sardaigne et en Sicile) remontent à *ipse*». Tothom sap que l'article procedent d'*ipsu* es manté encara ben viu a les Balears i, al continent, en tota la zona litoral de l'Empordà i la Selva.

Miquel Dolç

VITTORE PISANI: *Testi latini, arcaici e volgari*. Con commento glottologico. Torino, Rosenberg & Sellier, 1950. XVI+196 pàgs.

Aquest llibre forma el volum III de l'important *Manuale storico della lingua latina* que està publicant el Prof. Vittore Pisani. En realitat, aquests *Testi* integren amb la *Grammatica latina storica e comparativa* (1948), volum II del *Manuale*, una obra única, de manera que els dos volums es completen mútuament: no sols en les notes dels textos són innombrables les referències a la gramàtica, sinó que la tria dels textos respon a l'intent de facilitar una rica exemplificació i tota mena de material complementari a l'exposició gramatical. Tant el títol de l'obra, per tant, com l'estructura del comentari palesen l'objectiu original del Prof. Pisani que, només accessòriament, s'interfereix de vegades amb el *Recueil de textes latins archaïques*, sovint reeditat, del Prof. A. Ernout. S'afegeix als textos llatins arcaïcs, donant un pronon-